

Straffelovens bestemmelser om seksuelle overgreb

Mennesker med handicap er omfattet af samme lovgivning, som alle andre indbyggere i Danmark. Derudover har Danmark tilsluttet sig en række hensigtserklæringer, ligesom der også eksisterer særlige vejledninger f.eks. omkring handicap og seksualitet.

Af straffeloven fremgår det, at seksuelle overgreb er strafbare og kan anmeldes til politiet. Man har ikke pligt til at anmelde et overgreb, men der kan kun rejses straffesag mod gerningsmanden, hvis overgrebene anmeldes.

Definitionen på seksuelle overgreb i retslig forstand anvender følgende begreber:

- Samleje – dvs. vaginalt og/eller analt samleje
- Anden kønslig omgang end samleje – dvs. berøring af kønsdele/anus, indtrængen i kønsdele/anus med fingre/genstande, oral sex
- Blufærdighedskrænkelser – dvs. beføling af kroppen uden på/indenfor tøjet, ydre beføling af kønsorganer
- Blotteri, beluring
- Fotografering, filmoptagelse eller anden visuel gengivelse af utugtige aktiviteter
- Køb af seksuelle ydelser
- Andet – det kan fx være at blive tvunget til at se på porno eller at blive udsat for sproglig sex-chikane

Et seksuelt overgreb behøver altså ikke at involvere fysisk kontakt mellem to mennesker.

Seksuelt overgreb mod et barn - med eller uden handicap - er defineret ved, at barnet udnyttes i en seksuel relation. Overgrebet sker i situationer, hvor barnet udnyttes, tvinges eller ikke ved, hvad der foregår. Det betyder, at hvis to børn udforsker hinanden som en del af en leg, er der ikke tale om et overgreb. Men hvis det ene barn tvinger det andet, er det ikke længere en leg – det er et overgreb.

Straffeloven

Et seksuelt overgreb er en strafbar handling. Straffelovens kapitel 24, §§216-236, handler om "Forbrydelser mod kønssædeligheden" (Straffeloven, 2005). I de enkelte paragrafer fastlægges strafferammen afhængigt af overgrebets grovhed. De mest relevante paragraffer i forhold til seksuelle overgreb på mennesker med handicap er:

§ 216 er den såkaldte voldtægtsparagraf. Den omhandler:

"Den, der tiltvinger sig samleje ved vold eller trussel om vold, straffes for voldtægt med fængsel indtil 8 år. Med vold sidestilles hensættelse i en tilstand, i hvilken den pågældende er ude af stand til at modsætte sig handlingen.
Stk. 2. Straffen kan stige til fængsel i 12 år, hvis voldtægten har haft en særlig farlig karakter eller der i øvrigt foreligger særligt skærpende omstændigheder."

§ 218 handler specifikt om overgreb på mennesker med psykiske handicap, hvor mennesker med sindslidelse og udviklingshæmning nævnes:

"Den, der ved udnyttelse af en persons sindssygdom eller mentale retardering skaffer sig samleje uden for ægteskab med den pågældende, straffes med fængsel indtil 4 år.
Stk. 2. Den, der skaffer sig samleje uden for ægteskab med en person, der befinder sig i en tilstand, i hvilken den pågældende er ude af stand til at modsætte sig handlingen, straffes med fængsel indtil 4 år, medmindre forholdet er omfattet af § 216."

§ 219 er en bestemmelse om strafferammen for ansatte og tilsynsførende på steder, hvor bl.a. mennesker med handicap opholder sig eller bor:

”Den, der er ansat eller tilsynsførende ved fængsel, forsorgshjem, børne- eller ungdomshjem, hospital for sindslidende, institution for personer med vidtgående psykiske handicap eller lignende institution, og som har samleje med nogen, der er optaget i institutionen, straffes med fængsel indtil 4 år.”

§ 222 definerer seksuelle overgreb på børn og strafferammen for det. Her hedder det:

”Den, som har samleje med et barn under 15 år, straffes med fængsel indtil 8 år.

Stk. 2. Har barnet været under 12 år, eller har gemingsmanden forskaffet sig samlejet ved tvang eller fremsættelse af trusler, kan straffen stige til fængsel indtil 12 år.”

Den seksuelle lavalder er i Danmark er 15 år. For fx lærere, pædagoger, foreningsledere mv. er det dog væsentligt at være opmærksom på den såkaldte "lærerparagraf", som betyder, at fx ledere og medarbejdere ikke må have seksuel omgang med børn og unge, som de arbejder med, selv om de er fyldt 15 år.

§ 223 fastslår, at det er strafbart at have samleje med en person under 18 år, som er betroet en til opdragelse, eller hvor det seksuelle forhold skyldes groft misbrug af alder og erfaring.

§ 224 præciserer, at §§216- 223 også gælder ved anden kønslig omgang end samleje. Ved anden kønslig omgang end samleje forstås enhver anden kønslig omgang med en anden persons krop end samleje, herunder bl.a. beføling under tøjet.

§ 232 handler om mildere overtrædelser – de såkaldte blufærdighedskrænkelser:

”Den, som ved uterligt forhold krænker blufærdigheden eller giver offentlig forargelse, straffes med fængsel indtil 4 år eller under formildende omstændigheder med bøde.”

I straffelovens kapitel 23, §§ 208-215, er der regler angående forbrydelser i familieforhold. De væsentligste regler er:

§ 210 handler om incest iform af samleje eller anden kønslig omgang med en slægtning i nedstigende linie eller søskende.

§ 213 indeholder et forbud mod fysisk og/eller psykisk vold.

Hent det samlede kapitel 23 og 24 i Straffeloven på www.retsinfo.dk

Serviceovens bestemmelser der er relevante i forhold til seksuelle overgreb

Den gældende servicelov (Lov om social service af 5. april 2004 der gælder frem til 31. december 2006) hviler på et værdisæt, hvorefter mennesker med fysisk eller psykisk handicap har de samme grundlæggende behov og rettigheder som andre mennesker. Serviceloven indeholder en række bestemmelser, der er relevante i forbindelse med viden eller mistanke om, at der er sket et seksuelt overgreb.

Af serviceloven fremgår det, at alle, der har mistanke eller viden om seksuelt overgreb mod børn eller unge, har pligt til at underrette kommunen. Offentligt ansatte har ifølge Serviceloven skærpet underretningspligt. Men uanset om den, der har været udsat for overgrebet, er barn eller voksen, bør man altid reagere på seksuelle overgreb.

Underretningspligt

Underretningspligten er en pligt til at videregive oplysninger. Det er formålet med reglerne om underretningspligt at medvirke til, at der tages fat om problemer hos børn og unge så tidligt som muligt og derved forebygge mere alvorlige problemer senere i opvæksten.

Den tværkommunale underretningspligt

§ 33a i serviceloven omhandler tværkommunal underretning. Bestemmelsen indeholder en pligt for kommunerne til at underrette i de tilfælde, hvor en familie med et eller flere børn under 18 år, der har behov for støtte, flytter til en anden kommune. Fraflytningskommunen skal i sådanne tilfælde underrette tilflytningskommunen.

Fagpersoners pligt til at underrette

§ 35 i serviceloven beskriver offentligt ansattes skærpede underretningspligt, dvs. pligt til at underrette "hvis de under udøvelsen af tjenesten eller hvervet får kendskab til forhold, der giver formodning om, at et barn eller en ung under 18 år har behov for særlig støtte."

Efter servicelovens § 35 har personer, der udøver offentligt tjeneste eller hverv en vidtgående forpligtelse til at underrette de sociale myndigheder, hvis de under udøvelsen af tjeneste bliver bekendt med forhold der giver formodning om, at et barn eller en ung under 18 år har behov for særlig støtte.

Borgerens pligt til at underrette

§ 36 handler om, at alle voksne har underretningspligt. Alle voksne har således pligt til at underrette en offentlig myndighed, hvis de får kendskab til, at et barn "udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare."

Reglen i servicelovens § 36 om enkeltpersoners underretningspligt angiver således en generel forpligtelse overfor alle borgere. Reglen indebærer, at alle, der får kendskab til, at et barn eller en ung under 18 år udsættes for vanrøgt, nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare, har pligt til at underrette kommunen.

Der er således ikke underretningspligt i alle situationer, hvor man synes, at et barn eller en ung kan have behov for særlig støtte, som det er tilfældet i forhold til den ovenfor omtalte underretningspligt for fagpersoner. Men er der tale om voldelige eller seksuelle overgreb, omsorgssvigt, vanrøgt, lemlæstelse, eller lignende alvorlige forhold, er det helt afgørende, at kommunen får viden om det, og underretning er derfor nødvendig.

Hent servicelovens regler på www.retsinfo.dk

Andre regler og bestemmelser

Socialministeriet: "Vejledning om seksualitet – uanset handicap"

På www.social.dk kan man hente Socialministeriets vejledning nr. 36 af 28. februar 2001, hvor det i kapitel 6 om *problematisk seksuel adfærd* beskrives, hvordan der er muligheder at forebygge og håndtere "ukontrolleret seksuel adfærd". Det kan fx være en situation hvor beboer med fx psykisk handicap på et botilbud har en *voldsom og krænkende seksuel adfærd*. Her er et uddrag af vejledningens kapitel 6:

Ukontrolleret seksuel adfærd

Der er personer, som har svært ved at sætte deres personlige grænse i forhold til seksualitet, og nogle personer kan samtidig have svært ved at forstå konsekvenserne af deres handlinger.

Der er også personer, der blottes sig og/eller onanerer offentligt, kommer med verbale eller fysiske tilnærmelser til andre beboere, hjælpepersoner, besøgende, personer i nærområdet etc., eller som på anden måde har en adfærd, som enten er anstødelig eller ulovlig. Her må hjælpepersonen gribe ind og gennem råd og vejledning forsøge at hjælpe personen til både at finde og sætte grænser. Der kan være behov for at trække på personer med særlig viden på området.

Her er angivet nogle forskellige handleanvisninger og overvejelser, hjælpepersonen kan gøre sig:

- Personen må hjælpes fra det offentlige rum og ind i egen bolig. Dermed beskyttes både de personer, på hvilke adfærden virker anstødelig, og personen selv, ved at selvrespekten kan bevares. Nogle personer kan lære, at man kun må onanere på bestemte arealer som fx i egen bolig eller på badeværelset. Enkelte personer vil til stadighed have en seksuel adfærd, som ikke alene er anstødelig men også ulovlig. Disse situationer falder ind under straffelovens bestemmelser.
- Hvis personen gør uhensigtsmæssige verbale eller fysiske tilnærmelser til andre, kan hjælpepersonen overveje, om handlingen er begrundet i, at personen er desorienteret eller forvirret og fx forveksler en person med en anden.
- Hjælpepersonen kan også overveje, om den seksuelle aktivitet er en måde at søge kontakt og nærhed på og i bekræftende fald, hvordan denne kontakt og nærhed kan etableres på anden vis.
- Hjælpepersonen kan overveje, om adfærden er begrundet i andre forhold. Er afklædningen og berøringen af kønsorganer fx et udtryk for, at personen har det for varmt eller skal på toilettet?
- Hjælpepersonen kan overveje at hente hjælp udefra hos sexologer, psykologer, seksualvejledere etc., der i kraft af deres faglige baggrund måske kan finde andre løsninger, angive handleanvisninger etc.
- Pårørende kan have svært ved at håndtere og forstå et nært familiemedlems ukontrollerede seksuelle adfærd. For nogle pårørende kan det virke så anstødeligt, at de har problemer med at opretholde kontakten til personen.
- Det er derfor vigtigt, at hjælpepersonen:
- informerer de pårørende om, hvad adfærden er begrundet i. Det vil være lettere for omgivelserne at forstå og acceptere adfærden, hvis de er nærmere informeret om årsagen til adfærden.
- forsøger at skabe en åbenhed og fortrolighed, der gør, at de pårørende kan fortælle om deres tanker og følelser og søge information og vejledning hos hjælpepersonerne.
- henviser de pårørende til en relevant fagperson, hvis det ønskes.

Der kan være tilfælde, hvor en person kommer med verbale og/eller fysiske seksuelle tilnærmelser til en hjælpeperson.

I sådanne tilfælde kan hjælpepersonen forsøge:

- at sætte sin personlige grænse overfor den pågældende person. Det kan eventuelt gøres ved at fortælle, at man ikke er interesseret, ikke har lyst eller simpelt hen ikke vil.
- at overveje om personen bliver følelsesmæssigt engageret i en bestemt hjælpeperson, og om man derfor skal mindske kontakten mellem de pågældende.
- at overveje om hjælpepersonen er for udfordrende klædt.

For personalet kan det være svært at håndtere verbale og fysiske henvendelser af seksuel karakter. Det kan føles grænseoverskridende og, for nogle, som et seksuelt overgreb. Den enkelte kan føle skyld og tænke, at han eller hun måske selv har lagt op til situationen. Nogle tror, at det kun er dem selv, der er udsat for sådanne tilnærmelser. Det er

derfor vigtigt, at der er en åbenhed i personalegruppen, der betyder, at man kan tale om disse situationer. Sker der seksuelle overgreb på en hjælpeperson eller på andre personer, skal dette anmeldes til politiet.

Ulovlig seksuel adfærd

En hjælpeperson kan få kendskab til, at en person har seksuelle tanker om handlinger, der er ulovlige, eller som kan være til skade for en anden person. Det er vigtigt at få afdækket, om der blot er tale om fantasier, eller om personen har en trang til at realisere disse. I sådanne situationer bør hjælpepersonen trække på den fornødne specialbistand i form af psykologer eller tilsvarende fagpersoner med henblik på at vurdere behovet for en mere behandlingsmæssig indsats.

I enkelte tilfælde kan en persons seksualitet være så problematisk, at man i samråd med læger, psykiatere eller andre fagpersoner må overveje, om der skal gives medicin for at dæmpe vedkommendes seksualitet. Kastration - medicinsk som kirurgisk - er et alvorligt indgreb i en persons tilværelse, og vil sjældent blive anvendt, uden at der samtidig indledes et mere terapeutisk forløb.

www.social.dk

Børneattester

Fra 1. juli 2005 er det i medfør af Lov om indhentelse af børneattester obligatorisk for bl.a. frivillige foreninger at indhente børneattester. Indhentelse af børneattest skal ske ved ansættelse eller beskæftigelse af personer, der som led i deres opgaver har direkte kontakt med børn under 15 år. Det gælder såvel lønnede medarbejdere som frivillige. Loven vedrører kun nyansættelser. Det vil sige alle, der ansættes fra og med 1. juli 2005. Men der er fortsat mulighed for også at indhente børneattest på personer, der allerede i dag er ansat eller beskæftiget med børn under 15 år. Denne særlige form for straffeattester, hvor man kun får oplyst om en person er straffet efter de bestemmelser i straffeloven, som vedrører seksuelle forhold til børn under 15 år. Det vil sige incest, samleje eller anden kønslig omgang med et barn under 15 år, udbredelse eller besiddelse af børnepornografi, blufærdighedskrænkelser m.fl.

Man skal indhente samtykke fra den nye medarbejder om, at man må indhente en børneattest. Det skal ske på den samtykkeformular, som findes på Rigspolitiets hjemmeside www.politi.dk. Der kan ikke indhentes børneattest uden vedkommendes samtykke. Man må ikke ansætte eller beskæftige medarbejdere eller frivillige, der som led i deres opgave skal have direkte kontakt med børn under 15 år, hvis der ikke er indhentet børneattest.

Tavshedspligt

Fagpersoner er underlagt regler om tavshedspligt. Det betyder, at medarbejderen har tavshedspligt med hensyn til alle fortrolige oplysninger om børn og deres familier. Fortrolige oplysninger om en person er oplysninger, som den pågældende selv kan have interesse i at undgå at få videregivet til andre. I praksis medfører tavshedspligten, at man skal indhente forældres samtykke til at sende underretning til socialforvaltningen. Hvis man ikke kan opnå forældrenes samtykke, går underretningspligten dog forud for tavshedspligten.

Læs mere om fagpersoners tavshedspligt i:

- Socialministeriet (2004): Håndbog om hjælp til børn og unge gennem dialog og samarbejde med forældrene.
- Socialministeriet (2005): Hvad må du sige?

Psykologbehandling

Med hensyn til hjælp efter seksuelle overgreb – med eller uden handicap – er der i sygesikringsloven af 1. juli 1998 mulighed for at få tilskud til psykologbehandling bl.a. efter et seksuelt overgreb. Det fremgår af bekendtgørelsen om tilskud efter sygesikringsloven til psykologbehandling for særligt udsatte personer.

FN's standardregler om lige muligheder for handicappede

FN's standardregler – som Folketinget har ratificeret i 1993 – har status som en hensigtserklæring - en politisk og moralsk rettesnor - for dansk handicappolitik. I forbindelse med indsatsen for at forebygge og håndtere seksuelle overgreb mod mennesker med handicap er især standardregel nr. 9 om Familieliv og personlig integritet og standardregel nr. 19 om uddannelse af personale relevante. Om seksualitet fastslår standardreglerne overordnet, at mennesker med handicap skal have mulighed for at opleve deres egen seksualitet og have seksuelle forhold på linie med andre mennesker.

Regel nr. 9 Familieliv og personlig integritet

De enkelte lande bør fremme fuld deltagelse for mennesker med handicap i familielivet. De bør fremme deres rettigheder med hensyn til personlig integritet og sikre, at lovgivningen ikke diskriminerer mod mennesker med handicap med hensyn til seksuelle forhold, ægteskab og forældreværdighed.

Det bør være muligt for mennesker med handicap at leve sammen med deres familier. De enkelte lande bør fremme familierådgivning, der omfatter relevante foranstaltninger vedrørende handicap og dets indvirkning på familielivet. Aflastnings- og ledsageordninger bør være til rådighed for familier med handicappede. De enkelte lande bør fjerne alle unødvendige hindringer for personer, der ønsker at passe eller adoptere et barn eller en voksen med handicap.

Mennesker med handicap må ikke nægtes mulighed for at opleve deres egen seksualitet, have seksuelle forhold og blive forældre. Idet der tages hensyn til, at mennesker med handicap kan have svært ved at blive gift og stifte familie, bør de enkelte lande støtte oprettelse af relevant rådgivning. Mennesker med handicap skal have samme adgang som andre til svangerskabsforebyggende midler samt til oplysning i tilgængelig form om deres seksuelle funktion.

De enkelte lande bør fremme foranstaltninger til at ændre negative holdninger, der stadig findes i samfundet, til ægteskab, seksualitet og forældreværdighed for mennesker med handicap, specielt for så vidt angår piger og kvinder med handicap. Medierne bør opfordres til at spille en vigtig rolle i udryddelsen af sådanne negative holdninger.

Mennesker med handicap og deres familier skal oplyses fuldt ud om foranstaltninger til beskyttelse imod såvel seksuelle som andre former for misbrug. Mennesker med handicap er særligt sårbare over for misbrug i familien, samfundet eller på institutioner og skal orienteres om, hvordan man undgår misbrug, hvordan man erkender, at misbrug har fundet sted, og hvordan man anmelder sådanne handlinger.

Regel nr. 19. Uddannelse af personale

De enkelte lande er ansvarlige for at sikre tilstrækkelig uddannelse af personale, der på alle niveauer er involveret i planlægningen og tilvejebringelsen af programmer og serviceydelser for mennesker med handicap.

De enkelte lande bør sikre, at alle myndigheder, der tilbyder serviceydelser på handicapområdet, uddanner deres personale behørigt.

I uddannelsen af specialister på handicapområdet samt ved tilvejebringelse af oplysninger på handicapområdet i almindelige uddannelsesprogrammer bør princippet om fuld deltagelse og lige muligheder være behørigt afspejlet.

De enkelte lande bør udvikle uddannelsesprogrammer i samråd med organisationer af mennesker med handicap, og mennesker med handicap bør medvirke som lærere, instruktører eller rådgivere i uddannelsesprogrammer for personale.

Uddannelsen af socialarbejdere er af stor strategisk betydning, især i udviklingslandene. Den bør omfatte mennesker med handicap og bl.a. bestå udvikling af relevante værdinormer, kompetence og teknologi samt færdigheder, der kan udnyttes af mennesker med handicap, deres forældre, familier og medlemmer af lokalsamfundet.

Læs FN's standardregler om lige muligheder for handicappede her: <http://www.clh.dk/?id=1099>